

Георги Христович – основателят на „Природа“

По случай 150 г. от раждането на Георги К. Христович и 120 години от
основаването на сп. „Природа“

Васил Големански

В първите години след Освобождението на България, във времето на възрожденски дух и съзидателен подем, когато в Родината ни прохожда първото Висше училище (1888 г.), един родолюбив българин с младежко гръзнено-вение основава първото научнопопулярно списание по европейски модел у нас – „Природа“.

Този буден, енергичен и предприемчив млад човек, получил преди това образование и европейска култура в Швейцария, е Георги Константинов Христович. Но ако потърсите днес във всезнаещата търсачка „Уикипедия“ по-подробна статия за Георги Христович, ще прочетете за него само десетина реда.

Георги К. Христович е роден на 23.VI.1863 г. в Пазарджик (тогава Татар Пазарджик). Той е от рода на отдавна изселили се български търговци в Дубровник, но една клонка от тях – прадедите на Г. Христович, се завърнали отново в родината си някъде през XVIII в. Дядото и бащата на Г. Христович били заможни търговци в Пазарджик и Южна България. Дядото изнасял за Виена полуобработени кожи и внасял скъпи платове за богатите турци и българи, от които печелел добре. Неговият син Константин – бащата на младия Георги, закупил султанските данъци в границите на Мизия и Тракия върху дребния добитък (т.нар. безлик), търгувал с големи стада овце и кози, които продавал в Цариград, и там внасял султанския данък. При многобройните си обиколки из страната имал охрана от верни и добре въоръжени албански арнаути, но често вземал със себе си и малкия Георги, който още от ранна възраст бил смел и буен младеж, отличен ездач и стрелец. По разкази на известния български ентомолог проф. Кръстю Тулешков едва 10-годишен младият

Георги Христович избягал от родния си дом през есента на 1873 г. с един от най-добрите бащини коне, присъединил се към група албански арнаути, които се прибирали в родината си. Прекарал няколко месеца в тази интересна и труднодостъпна за времето си страна, като живял при верните охранители на баща му, но обикалял и сам из нея, изкачвал се на високите албански планини, пътувал по Адриатическото крайбрежие, любувал се на красивата природа. Но когато се завърнал в родния си град през лятото на 1874 г., намерил семейството си разорено, защото неизвестна болест погубила добитъка и баща му бил принуден да продаде почти всичките си имоти, за да внесе султанските данъци. Не след дълго баща му починал и Георги Христович, заедно с по-големия си брат, поел грижите за семейството и спасяването на малкото останало имущество и имоти.

По време на Освобождението младият Христович е едва 15-годишен ученик в гръцкото училище в Т. Пазарджик, защото по това време там нямало българско училище. Средното си образование завършва в Пловдивската гимназия и има силно желание да продължи да учи в Швейцария, но семейството е затруднено материално. С оскъдни средства и малка парична помощ от брат си, с един златен часовник – семейна реликва, който се надява да продаде скъпо в чужбина, той отива в Швейцария и се записва да следва природни науки в Женевския университет. Негов преподавател тук е известният немски зоолог, дарвинист, общественик и политик проф. Карл Фогт. По това време в Женева са следвали и други, станали известни по-късно български учени – проф. г-р Георги Шишков (зоолог), доц. Д. Йоакимов (ентомолог), г-р Боне Баев (зоолог) и гр. В Женева Г. Христович проявява силно желание да се научи да прави научни колекции и да препарира животни и проф. Фогт го приема и обучава с желание на това изкуство в своята университетска дермопластична лаборатория.

Скоро оскъдните средства свършват, брат му не може повече да му осигурява издръжка и младият Георги Христович е принуден, след двегодишно следване, да напусне Женевския университет и да се завърне в родния си град. Въпреки трудните условия в страната по това време желанието и умението му да препарира животни не го напускат и той прави няколко много сполучливи препарата на диви животни, които подарява на известния си съгражданин Георги Консулов, който е бил народен представител. С помощта на Г. Консулов отличните препарати на Христович били представени и на Иван Вазов, по това време министър на народното просвещение, който останал възхитен от тях. По негова препоръка Г. Христович е назначен веднага за препаратор в Софийската мъжка гимназия и през 1886 г. се премества да живее в София.

Назначаването му в столицата е силен стимул за още по-голяма творческа енергия и дейност и Г. Христович замисля да създаде Народен зоологически музей в София. В сградата на Софийската мъжка гимназия на ул. „Московска“ 49 (днес Факултет по журналис-

тика на СУ „Св. Климент Охридски“) той създава отлична сбирка от препарати на голям брой представители на българската фауна, които събира сам, устройва курсове за обучение в препараторско изкуство на студенти и граждани. Със свои препарати участва на Международното изложение в Пловдив през 1892 г. и получава похвали и финансови средства за дейността си от тогавашния министър на народното просвещение К. Величков. По време на многобройните си екскурзии из страната за добиване на препарати за гимназиалната сбирка Христович събира и много колекции и сведения за състава и разпространението на българската фауна и през 1890 г. публикува първия си научен труд в „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина“, издаван от Министерството на народното просвещение. Трудът е озаглавен „Материали за изучаване на българската фауна“ и всъщност е първият научен труд от български зоолог, защото до Освобождението фауната на страната ни е изучавана главно от чужденци. В следните две години той публикува под същото заглавие още два нови научни приносни труда върху българската фауна

Много са заслугите на Георги Христович като учен, общественик, природолюбител и природозащитник, ловен деятел и гр., но най-значителното му дело безспорно е основаването и издаването на българското научнопопулярно списание „Природа“. Замислено и създадено в сградата на Софийската мъжка гимназия, то вече 120 години сее просвета и наука сред българския народ. Характерът на списанието е определен от неговия издател като „Илюстриран журнал за наука, стопанство, лов и риболовство“. Още в първите години от създаването му в списанието сътрудничат някои от най-видните за това време естественици като ботаниците Стефан Георгиев и Стефан Петков, зоолозите Степан Юринич, Димитър Йоакимов и Никола Недялков, геолога Георги Бончев и гр. По-късно в редакциите на неговите активни сътрудници се нареждат и професорите Асен Златаров, Стефан Консулов, Тодор Морав, Иван Буреш, Методий Попов и мн.гр. Георги Христович е не само издател, но и сам е автор на над 150 различни статии и съобщения по проблеми

на българското образование, изучаването на растителния и животинския свят на страната ни, по въпроси на горското и ловно стопанство, за необходимостта от опазване и защита на българската природа.

Особено активна е неговата дейност и обществена позиция по проблемите на лова и опазването на дивечовото богатство на страната ни, защото в първите десетилетия след Освобождението в България се е ширело безконтролно ловуване и браконьерство. По инициатива на Г. Христович през 1890 г. в София е организирано първото Софийско ловно дружество „Сокол“. Отново по негова инициатива още в първата година от излизането на сп. „Природа“ в бр. 6 е публикувано „Въззвание към българските ловци“, а няколко години по-късно е създаден и Ловният съюз в България, който напълно заслужено избира Георги Христович за пръв свой председател. И до края на живота си той остава страстен ловец, но и пазител на родната природа. По сведения на Ефтимий Бенеф „той не е измежду ловците, които само гледат да напълнят торбата си... При ловните излети в много случаи, забелязвайки, че някой от тях прекалява, той се обажда шеговито с думите: Ехе-ей, приятелю, убитите яребици не люпят!“ и с това спира прекалените увлечения на някои от своите колеги“. По инициатива и с активното съдействие на Г. Христович през 1897 г. Народното събрание приема първия български Закон за лова, а няколко години след това и Закон за риболова.

След почти 33-годишна дейност като издател и главен редактор на сп. „Природа“, вече с разклатено здраве, Георги Христович предава през 1926 г. ръководството на списанието на своя син Константин Христович. Месеци по-късно, на 12 март 1926 г., Г. Христович почина в малкото си имение в Сараньово (гр. Септември), изпратен със съзлите и салютите на стотици граждани, ловци и природолюбители. И днес, 150 години след рождението на неговия основател и дългогодишен главен редактор, сп. „Природа“ с право се смята за флагман на българското природонаучно издване, възпитавал десетки български поколения в любов към естествените науки и опазването на родната природа. ■

природа

Научнопопулярно списание
на Българската академия на науките

Излиза от 1893 г.

Редакционна колегия

акад. Евгени Головински (гл. редактор)
egolovinsky@abv.bg

акад. Васил Големански
golemansky@zoology.bas.bg

доц. Мая Гайдарова
mayag@abv.bg

доц. Стефан Манев
steff56@abv.bg

Снимка
на корицата:
Обикновена
водна змия
(*Natrix natrix*)
в двучасова
битка с
голяма
водна жаба
(*Pelophylax
ridibundus*)
Автор: Асен
Игнатов

Издава

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО
„Проф. МАРИН ДРИНОВ“

Катя Пеева (редактор)
k_peeva@aph.bas.bg
Радослав Маринов-Реме (художник)
Десислава Васова (графичен дизайн)

Адрес на редакцията

София 1113, ул. „Акад. Георги Бончев“,
бл. 6, ет. 2, ст. 203,
телефони: 0879 499 089; 02 973 35 63,
www.baspress.com, ISSN 0032-8731